

Role of Agency Sense and Alexithymia in Prediction of Resistance to Change in Drug Abusers

Received: 1 November 2016

Revised: 10 May 2017

Accepted: 18 June 2017

ABSTRACT

Sajjad Basharpoor^{1*}

Shirin Ahmadi²

¹PhD, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences & Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

²MA, Department of Psychology, Faculty of Educational Sciences & Psychology, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil, Iran.

Aim: Resistance is considered as a disturbing factor in the process of changing drug abusers. The purpose of this study was to determine the role of agency sense and alexithymia in prediction of resistance to change drug abusers.

Instruments and Methods: This descriptive correlational study was carried out in all drug abusers who were referred to treatment centers in Ardabil City, Iran, in the first half of 2016. Using clustered random sampling method, 140 samples were selected. The sense of agency rating, Toronto Alexithymia and resiliency scales were used for data collection. Data were analyzed using Pearson correlation test and multiple regression analysis.

Findings: Resistance to change had a significant negative correlation with agency sense involuntariness ($r=-0.28$; $p<0.001$) and a significant positive correlation with a general score of Alexithymia ($r=-0.46$; $p<0.01$), difficulty in emotion detection ($r=-0.4$; $p<0.01$), difficulty in describing emotions ($r=-0.43$; $p<0.01$) and focusing on external experiences ($r=-0.47$, $p<0.01$). 8% of the total variance in the resistance to change related to sense of agency ($F=5.58$; $p<0.05$) and 23% to Alexithymia ($F=13.53$; $p<0.05$) that among the factors of agency only involuntariness with variance of 30% ($p=0.004$; $t=-2.89$) and focusing on external experiences among of Alexithymia factors with variance of 40% ($p=0.013$; $t=2.51$) could predict the resistance to change.

Conclusion: The sense of agency and alexithymia are able to predict resistance to change of drug abusers.

Keywords: Sense of Agency, Alexithymia, Resistance to Change, Drug Abusers

---

*Corresponding Author:

Sajjad Basharpoor

Tel: (+98) 4533519461

Email: basharpoor_sajjad@uma.ac.ir

نقش حس عاملیت و آلكسی تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در مصرف کنندگان مواد

تاریخ پذیرش: ۲۸ خرداد ۱۳۹۶

تاریخ اصلاح: ۲۰ اردیبهشت ۱۳۹۵

چکیده

اهداف: مقاومت به عنوان عامل مزاحمی در فرآیند تغییر مصرف کنندگان مواد در نظر گرفته می‌شود. پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش حس عاملیت و آلكسی تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در مصرف کنندگان مواد انجام گرفت.

سجاد بشرپور^{۱*}
شیرین احمدی^۲

ابزار و روش‌ها: این پژوهش توصیفی- همبستگی در کلیه مصرف کنندگان مواد که در نیمه اول سال ۱۳۹۵ به مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل مراجعه کرده و تحت درمان بودند، انجام شد. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشای تصادفی، نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها از ابزارهای مقیاس‌های امتیازدهی حس عاملیت، آلكسی تایمیا تورنتو و مقاومت در برابر تغییر، استفاده شد. داده‌ها با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

^۱ PhD، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیل، اردبیل، ایران.
^۲ MA، گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه محقق اردبیل، اردبیل، ایران.

یافته‌ها: مقاومت در برابر تغییر با بی‌اختیاری حس عاملیت ($F=0.001; p<0.001$) همبستگی منفی و معنادار و با نمره کلی آلكسی تایمیا ($F=0.046; p<0.01$)، دشواری در تشخیص احساسات ($F=0.01; p<0.01$)، دشواری در توصیف احساسات ($F=0.043; p<0.01$) و تمرکز بر تجارت بیرونی ($F=0.01; p<0.01$) همبستگی مثبت و معنادار داشت. $\%8$ از کل واریانس مقاومت در برابر تغییر توسط حس عاملیت ($F=5/84; p<0.05$) و $\%23$ از آن توسط آلكسی تایمیا ($F=13/53; p<0.004$) تبیین شد که از بین مؤلفه‌های حس عاملیت فقط بی‌اختیاری با واریانس $\%30$ ($F=2/89; p<0.004$) و از بین مؤلفه‌های آلكسی تایمیا فقط تمرکز بر تجارت بیرونی با واریانس $\%40$ ، مقاومت در برابر تغییر را پیش‌بینی کرد ($F=2/51; p<0.013$).

*نویسنده مسئول:

نتیجه‌گیری: حس عاملیت و آلكسی تایمیا می‌توانند مقاومت در برابر تغییر در افراد مصرف کننده مواد را پیش‌بینی کنند.

سجاد بشرپور
تلفن: (+۹۸) ۰۵۳۳۵۱۹۴۶۱

پست الکترونیک:

basharpoor_sajjad@uma.ac.ir

کلیدواژه‌ها: حس عاملیت، آلكسی تایمیا، مقاومت در برابر تغییر، مصرف مواد

مقدمه

تعريف کرد که در آن ظرفیت فرد برای تنظیم رفتارهای اجرایی جستجوی دارو کاهش می‌یابد، بدون اینکه خطر پیامدهای جدی منفی این رفتار در نظر گرفته شود [۱]. بر اساس برآوردهای موجود در ایالات متحده ۲۴/۶ میلیون نفر مصرف کننده مواد مخدر هستند که $8/9$ میلیون از این افراد دچار حداقل یک اختلال روانی شده‌اند [۲]. تعداد مصرف کنندگان مواد در سطح جهان به 190 میلیون نفر

ویژگی اصلی انواع مختلف اعتیاد و اختلالات مرتبط با مصرف مواد، مجموعه‌ای از سمتومهای شناختی، رفتاری و فیزیولوژیک است که نشان می‌دهد فرد به رغم مشکلات مهم بوجود آمده، به مصرف ماده ادامه می‌دهد؛ اعتیاد را می‌توان به عنوان یک حالت پایدار

مجموعه‌ای مهم از عوامل تعیین‌کننده اولیه یا انگیزه انسانی است که بر فرایندهای انگیزشی، ادراکی و مداخله‌کننده تاثیر می‌گذارد. عاملیت شخصی بالا بیانگر این است که فرد، توانایی مشارکت موفقیت‌آمیز در عمل و به وجود آوردن تفاوت واقعی در عملکرد فعلی خود در مقایسه با عملکرد قبلی را داراست. افراد عادی و محققان، (Volitional) اعتیاد به مواد را به عنوان نوعی شکست در اراده (Failure) در نظر می‌گیرند. مصرف مواد در افراد معتاد عمدتاً اجباری است. اجبار به صورت یک تمایل غیرقابل مقاومتی تعریف می‌شود که بر حس عاملیت فرد غلبه دارد. به این دلیل، گفته می‌شود افراد معتاد نوعی شکست در عاملیت شخصی را تجربه می‌کنند [۱۳]. اصطلاح نزدیک به عاملیت شخصی، خودکارآمدی (Self Efficacy) است که معمولاً به طور مترادف با آن مورد استفاده قرار می‌گیرد. خودکارآمدی، به باورهای افراد درباره توانایی‌های خود در سامان‌دادن به انگیزه‌ها، منابع شناختی و عوامل کنترل بر یک رخداد معین اشاره دارد [۱۴]. خودکارآمدی، عاملی کلیدی در تعییر موفقیت‌آمیز و نتیجه‌گیری از درمان، به شمار می‌رود [۱۵]. در مطالعه جوزف و یونیفرا [۱۶] نتایج حاکی از این است که افراد وابسته به مواد، خودکارآمدی ضعیفی دارند و سطح باورهای ناکارآمد در آنها بالاست. نتایج پژوهش دیگری که روی افراد وابسته به کراک انجام شد، نشان داد که افراد وابسته به کراک خودکارآمدی پایین و نگرش منفی نسبت به زندگی دارند [۱۷]. خودکارآمدی یکی از عواملی است که به شدت با پیامدهای درمان ترک سیگار همراه [۱۸] است و با انگیزه برای ترک، ارتباط معناداری دارد [۱۹].

عامل روان‌شناختی دیگری که می‌تواند با مقاومت در برابر تعییر در افراد مصرف‌کننده مواد ارتباط داشته باشد، آلكسی‌تایمیا (Alexithymia) است. نخستین بار سیفنهوس [۲۰] اصطلاح آلكسی‌تایمیا را با استفاده از مشاهدات کلینیکی خود در بیماران مبتلا به اختلالات روان‌تنی ابداع کرد. آلكسی‌تایمیا به دشواری در خودنظم‌دهی هیجانی و به عبارت دیگر، به ناتوانی در پردازش شناختی اطلاعات هیجانی و نظم‌دهی هیجان‌ها گفته می‌شود. افراد دارای این صفت شخصیتی در بازشناسی، آشکارسازی، پردازش و نظم‌دهی هیجان‌ها با دشواری‌هایی مواجه هستند و در تمایز احساسات درونی از احساسات بدنی نیز مشکل دارند [۲۱]. آلكسی‌تایمیا با مصرف بیشتر الكل و اختلال‌های مصرف الكل مرتبط است [۲۲]. بین ۴۵% تا ۶۷% مصرف‌کنندگان الكل، دارای عالیم آلكسی‌تایمیا هستند [۲۳]. مطالعات قبلی نشان داده‌اند که آلكسی‌تایمیا یک عامل خطر بالقوه برای اختلالات مصرف مواد است [۲۴]. با این حال آلكسی‌تایمیا با مهارت‌های تنظیم احساسات ضعیف همراه است [۲۵] که سطح بعد از درمان مصرف الكل را پیش‌بینی

می‌رسد و تعداد وابستگان به مواد مخدر بر اساس منابع رسمی کشورمان بین ۵-۲ میلیون نفر است که این دامنه وسیع خود حاکی از ناآگاهی از مقدار واقعی مشکل است [۳]. در ایران طی ۲۰ سال گذشته، رشد مصرف مواد بیش از ۳ برابر نرخ رشد جمعیت بوده است [۴]. اگرچه درمان مصرف مواد بهطور گستره‌ای در جوامع مختلف مطرح شده است، اما میزان ورود به درمان و تدوام موفق آن، پایین است و بسیاری از مصرف‌کنندگان نیازمند خدماتی هستند که بهطور کامل در درمان موجود نیست [۵]. مصرف‌کنندگان مواد غالباً به دلایل جمعیت‌شناختی، خصوصیات بالینی همراه و وجود انگیزش ضعیف، درمان را پیگیری نمی‌کنند و یا درمان‌ها را ناتمام رها می‌سازند [۶].

یکی از مشکلات برجسته مصرف‌کنندگان مواد، مقاومت آنها در برابر تعییر (Resistance to Change) است. تعییر همیشه در تمامی جنبه‌های زندگی وجود دارد و تقریباً بر هر فرد در سراسر جهان تاثیر می‌گذارد، با این حال پاسخ افراد برای فشارهای تعییر متفاوت است؛ در حالی که برخی با کمال میل از آن استقبال می‌کنند و فعالانه به دنبال آن هستند، دیگران تا جایی که ممکن است از آن اجتناب کرده و در برابر آن مقاومت می‌کنند [۷]. مقاومت پدیده‌ای است که فرایند تعییر را تحت تاثیر قرار می‌دهد؛ شروع فرایند را کند و یا چار تأخیر می‌نماید. همچنین می‌تواند مانع اجرا و پیاده‌سازی تعییر شده و آن را عقب بیندازد یا هزینه‌ها را افزایش دهد. پدیده مقاومت در برابر تعییر لزوماً مقاومت در برابر خود تعییر نیست؛ بلکه بیشتر مقاومت در برابر از دست دادن چیزهای بالارزش شخصی، طی فرآیند تعییر است [۸]. عملکرد شناختی مغایب ناشی از مصرف مواد، منجر به عدم شرکت در درمان، افزایش لغزش و فقدان استفاده از خدمات پس از درمان می‌شود [۹].

شواهد موجود نشان می‌دهد که افراد وابسته به مواد در مراحل درمان بین ویژگی‌های مطلوب ناشی از مصرف مواد و پیامدهای منفی آن، نوعی تعارض تجربه می‌کنند. این امر در تصمیم‌گیری و اقدام مناسب برای درمان، مشکل ایجاد می‌کند. یکی از عواملی که می‌تواند رابط بین قصددها و اعمال ما و همچنین اعمال ما و پیامدهای بیرونی آنها قرار گیرد، حس عاملیت (Sense of Agency) است. حس عاملیت، به این احساس اشاره دارد که ما بهطور ارادی بر اعمال خود و از طریق آنها بر رویدادهای جهان، بیرونی کنترل داریم [۱۰]. در سال‌های اخیر، تجربه عاملیت فردی، موضوع مورد نظر تحقیقات زیادی در علوم شناختی بوده است [۱۱]. تئوری ادراک اجتماعی به ما می‌گوید که یادگیری و عمل، زمانی که فرد درگیر واجد توانایی‌های موفق شدن است، اتفاق می‌افتد؛ بر اساس نظریه بندورا [۱۲]، عقاید مربوط به عاملیت شخصی،

نقش حس عاملیت و الکسی‌تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در مصرف کنندگان مواد

تصادفی انتخاب شدند. ابتدا لیست تمامی ۱۵ مرکز ترک اعتیاد شهرستان اردبیل تهیه شد و ۲ مرکز از بین آنها به تصادف انتخاب و پس از مراجعته به مراکز مربوطه تمامی پرونده‌های مراجعین آن مراکز در دسترس قرار گرفت. سپس از هر مرکز ۷۰ نفر مصرف کننده مواد به طور تصادفی انتخاب شدند و مورد مطالعه قرار گرفتند.

برای جمع‌آوری داده‌ها از مقیاس‌های امتیازدهی حس عاملیت، الکسی‌تایمیای تورنتو [۳۱] و مقاومت در برابر تغییر استفاده شد.

مقیاس امتیازدهی حس عاملیت (Sense of Agency)

Rating Scale: این مقیاس یک ابزار تجربی است که توسط وودی و همکاران [۳۲] برای ارزیابی توانایی افراد در انجام کارها به طور مستقل طراحی شده است. این مقیاس شامل ۱۰ گویه است که حس عاملیت را در مقیاس لیکرت ۷ درجه‌ای از کاملاً مخالف (۱) امتیاز) تا کاملاً موافق (۷ امتیاز) در ۲ خرده‌مقیاس بی‌اختیاری (Involuntariness) (سؤالات ۲، ۳، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹) و بی‌تلاشی (Effortlessness) (سؤالات ۱، ۴، ۱۰) اندازه می‌گیرد؛ ماده‌های مربوط به بی‌اختیاری، میزان خودکاربودن اعمال را توصیف می‌کنند که در این حالت اعمال فرد، متتمرکز بر منبع کنترل بیرونی است و ماده‌های مربوط به بی‌تلاشی میزان سهولت اعمال را توصیف می‌کنند. در این حالت اعمال فرد بیشتر متتمرکز بر تجربه منفعل رویدادهاست. در مطالعه تحلیل عاملی این پرسشنامه [۷] نشان داده‌اند که ۲ عامل بی‌اختیاری و بی‌تلاشی می‌تواند ۴۸/۲٪ از کل ۲ واریانس سوالات این پرسشنامه را تبیین کند و همبستگی بین ۲ عامل نیز ۵۵/۰٪ گزارش شده است. ضرایب الگای کرونباخ خرده‌مقیاس بی‌اختیاری ۹/۰ و بی‌تلاشی ۷۳/۰ به دست آمده است [۳۰]. این پرسشنامه برای اولین بار توسط مؤلف اول این مقاله به فارسی برگردانده و سپس توسط یک کارشناس ارشد زبان انگلیسی، ترجمه معکوس شده است. در مرحله بعد گویه‌ها در اختیار ۳ روان‌شناس عضو هیات علمی دانشگاه با مرتبه دانشیاری قرار گرفت که بعد از تأیید روانی صوری آن در پژوهش حاضر استفاده شد. ضریب پایایی نسخه فارسی مورد استفاده در پژوهش حاضر نیز برای بی‌اختیاری ۶۷/۰ و برای بی‌تلاشی ۶/۰ به دست آمد.

مقیاس الکسی‌تایمیای تورنتو (TAS-20): این مقیاس توسط بگی و همکاران [۳۳] ساخته شده است که یک ابزار خودسنجی ۲۰ گویه‌ای است و دارای ۳ بعد دشواری در تشخیص و ۵ شناسایی احساسات (۷ سؤال)، دشواری در توصیف احساسات (۵ سؤال) و تمرکز بر تجربه بیرونی (۸ سؤال) است. سؤال‌ها بر حسب معیار ۵ درجه‌ای لیکرت از کاملاً موافق (۱ امتیاز) تا کاملاً مخالف (۵ امتیاز) امتیازبندی می‌شوند که امتیازهای بالای ۶۰ به عنوان الکسی‌تایمیا باشد زیاد و امتیازهای ۵۲ به پایین،

می‌کند [۲۶] و خطر عود را افزایش می‌دهد و توانایی بالقوه برای تداخل با نتایج درمان را دارد [۲۷]. به طور کلی تحقیقات، ارتباط بین اختلالات مصرف الکل و الکسی‌تایمیا را که با تأثیر منفی آن در درمان سوء‌صرف الکل همراه است، نشان می‌دهند [۲۲]. توربرگ و همکاران [۲۸] گزارش داده‌اند الکسی‌تایمیا یک پیش‌بینی کننده بسیار قوی از لعل مصرف الکل در میان افراد وابسته به الکل که به دنبال درمان بوده‌اند، است که تأثیر منفی بر درمان اعتیاد دارد و به طور قابل توجهی با وابستگی به الکل و پیامدهای درمانی ارتباط دارد [۲۹]. الکسی‌تایمیا یک عامل خطر برای رشد اختلالات مصرف الکل است [۲۸].

با توجه به شیوع بالای عود اعتیاد و ناتوانی افراد مصرف کننده مواد در تکمیل برنامه‌های درمانی، می‌توان گفت که راهبردهایی که برای ارتقای انگیزش درمان‌جویان معتقد به کار گرفته می‌شوند، ناقص بوده و برای تحریک انگیزش پایدار ناکافی می‌باشند. از سوی دیگر، یکی از مشکلات انگیزشی اصلی درمان‌جویان معتقد، مقاومت آنها برای تغییر است. بنابراین شناسایی پیش‌آیندهای این متغیر می‌تواند گام مهمی در ارتقای انگیزش درمان این افراد باشد. با اینکه مقاومت افراد معتقد یکی از عوامل مزاحم فرآوری درمان آنها است ولی در مطالعات قبلی، کمتر به این متغیر پرداخته شده است و عوامل تعیین کننده آن مورد بررسی قرار نگرفته است. در مطالعات قبلی نقش مهم حس عاملیت و الکسی‌تایمیا در مصرف مواد مشخص و در مطالعات مختلف گزارش شده است ولی نقش این متغیرها در مقاومت به تغییر افراد وابسته به مواد مورد بررسی قرار نگرفته است. این پژوهش می‌تواند با هدف کنترل و پیشگیری از اعتیاد و همچنین جلوگیری از گسترش جرایم مربوط به مواد مخدر برای برنامه‌ریزان و اولیای امور انتظامی، قضایی و حوزه علوم اجتماعی مفید باشد. هدف از این پژوهش نیز، تعیین نقش حس عاملیت و الکسی‌تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در افراد مصرف کننده مواد بود.

ابزار و روش‌ها

در این پژوهش توصیفی- همبستگی، کلیه مصرف کنندگان مواد که در نیمه اول سال ۱۳۹۵ به مراکز ترک اعتیاد شهر اردبیل مراجعت کرده و تحت درمان بودند، به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند. معیارهای ورود به مطالعه، تشخیص وابستگی به حداقل یک ماده، دامنه سنی ۲۰ تا ۴۰ سال و تحصیلات سوم راهنمایی به بالا بود. با توجه به این که در تحقیقات همبستگی می‌بایست به ازای هر متغیر پیش‌بین حداقل ۳۰ نمونه بررسی شود [۳۰]، در این پژوهش نیز به دلیل وجود ۲ متغیر پیش‌بین، حداقل ۶۰ نفر مورد بررسی قرار گرفتند که برای افزایش اعتیار نتایج، ۱۴۰ نفر به روش نمونه‌گیری خوشای

مقاومت در برابر تغییر، حس عاملیت و آکسیتایمیا پاسخ دهنده. برای رعایت ملاحظات اخلاقی در این پژوهش، تمامی آزمودنی‌ها از حق مشارکت آزادانه در پژوهش برخوردار بودند و هدف و فرآیند اجرای تحقیق به طور کامل به آنها توضیح داده شد و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات آنها محترمانه باقی مانده و به صورت گروهی مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت.

برای تحلیل داده‌ها ابتدا مفروضه‌های وجود رابطه‌ی خطی میان متغیرهای پیش‌بین و ملاک با توجه به نمودار پراکنش متغیرها، نرم‌بودن توزیع داده‌ها با استفاده از آزمون کولموگروف اسیمیرنف، استقلال باقیماندها با استفاده از آماره‌ی دوربین-واتسون (قرارگیری در بازه‌ی ۱/۵ تا ۲/۵) و مفروضه‌ی نبود همخطی چندگانه بین متغیرهای مستقل با استفاده از شاخص تولرانس (بزرگتر از ۰/۰)، مورد تأیید قرار گرفت. سپس برای تحلیل متغیرهای مقاومت در برابر تغییر، حس عاملیت، آکسیتایمیا و مؤلفه‌های آنها از آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد.

یافته‌ها

۱۴۰ آزمودنی مرد با میانگین سنی $33/85 \pm 8/53$ سال در این پژوهش شرکت کردند که ۲۹ نفر آنها (۲۰٪) تحصیلات ابتدایی، ۲۴ نفر (۱۷٪) راهنمایی، ۴۸ نفر (۳۴٪) دبیرستان، ۳۵ نفر (۲۵٪) کارشناسی و ۴ نفر (۲٪) تحصیلات بالاتر از کارشناسی داشتند. ۱۶ نفر از نمونه‌ها (۱۱٪) دارای شغل دولتی، ۶۵ نفر (۴۶٪) دارای شغل آزاد، ۱۹ نفر (۱۳٪) بازنشسته و ۴۰ نفر (۲۸٪) بیکار بودند. ۲۶ نفر از نمونه‌ها (۱۸٪) درآمد ماهیانه خود را پایین تر از ۳۰۰ هزار تومان، ۴۴ نفر (۳۱٪) بین ۳۰۰ تا ۵۰۰ هزار تومان، ۴۴ نفر (۳۱٪) بین ۵۰۰ هزار تا یک میلیون تومان و ۲۵ نفر (۱۷٪) بالاتر از یک میلیون تومان گزارش کردند (یک نفر درآمد خود را اعلام نکرده بود). ۱۰۴ نفر (۷۴٪) نیز سابقه ترک ناموفق قبلی داشتند.

مقاومت در برابر تغییر افراد وابسته به مواد با مؤلفه‌ی اختیاری حس عاملیت ($F=0/001$; $p<0/028$) همبستگی منفی و معنادار داشت (جدول ۱).

مقاومت در برابر تغییر با نمره کل آکسیتایمیا ($F=0/46$; $p<0/01$)، مؤلفه‌های دشواری در تشخیص احساسات ($F=0/4$; $p<0/01$)، دشواری در توصیف احساسات ($F=0/43$; $p<0/01$) و تمرکز بر تجارب بیرونی ($F=0/47$; $p<0/01$) همبستگی مثبت و معنادار داشت (جدول ۲).

% از کل واریانس مقاومت در برابر تغییر توسط مؤلفه‌های حس عاملیت ($F=5/84$; $p=0/004$) و % از آن توسط مؤلفه‌های

آکسیتایمیا باشد کم در نظر گرفته می‌شوند. در امتیازبندی این مقیاس، شاهقیان و همکاران امتیازهای بالای ۶۰ را آکسیتایمیای شدید، امتیازهای ۵۳-۶۰ را آکسیتایمیای متوسط و امتیازهای ۵۲ به پایین را آکسیتایمیا باشد کم (بدون آکسیتایمیا) در نظر گرفته‌اند [۳۱]. مطالعات انجام شده، ثبات درونی (آلفای کرونباخ ۰/۰۸۱) و پایایی بازآزمایی با فاصله زمانی ۳ هفته (۰/۰۷۷) و همبستگی نمره کل مقیاس با نمره کلی هوش هیجانی را ۰/۴۷-۰/۴۷ محاسبه کرده‌اند [۳۲]. در نمونه ایرانی، پایایی همسانی درونی بر حسب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس و ابعاد دشواری در توصیف احساسات، دشواری در شناسایی احساسات و تفکر برون‌دار به ترتیب ۰/۷۹، ۰/۷۵ و ۰/۶۶. گزارش شده است و پایایی بازآزمایی آنها نیز در یک نمونه بالینی به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۶۹ و ۰/۶۵. گزارش شده است [۳۴]. ضربیت پایایی آن در پژوهش حاضر برای ابعاد دشواری در بیان و توصیف احساسات ۰/۸۲، دشواری در تشخیص و شناسایی ۰/۷۲ و تمرکز بر تجارب بیرونی ۰/۸۶ و کل مقیاس ۰/۹۳ به دست آمد.

مقیاس مقاومت در برابر تغییر: این مقیاس یک ابزار تجربی برای ارزیابی تمایلات سرشی و فردی افراد، برای مقاومت در برابر تغییر طراحی شده است [۷]. این مقیاس ۱۷ سوالی مقاومت در برابر تغییر را در یک مقیاس لیکرت عقدهای از کاملاً مخالف (۱ امتیاز) تا کاملاً موافق (۶ امتیاز) در ۴ خرده‌مقیاس دنبال کردن امور عادی (Routine Seeking)، واکنش هیجانی نسبت به تغییر تحمیل شده (Emotional Reaction)، انعطاف‌ناپذیری شناختی (Short-term Cognitive Rigidity) و تمرکز کوتاه‌مدت (Cognitive Rigidity) اندازه می‌گیرد [۳۴]. شاخص‌های برازش در مدل تحلیل عاملی تأییدی این پرسشنامه در کشورهای مختلف به این صورت است که میانگین GFI، CFI و RMSEA به ترتیب ۰/۰۵، ۰/۹۳ و ۰/۹۲ گزارش شده است. نمرات آزمودنی‌ها در این مقیاس ارتباط منفی با ویژگی شخصیتی گشودگی به تجربه و ارتباط مثبت با ارزش‌های نگهداری، نشان داده است [۳۴]. ضربیت آلفای کرونباخ خرده‌مقیاس دنبال کردن امور عادی ۰/۸۹، واکنش هیجانی نسبت به تغییر تحمیل شده ۰/۸۶، تمرکز کوتاه‌مدت ۰/۷۱ و انعطاف‌ناپذیری شناختی ۰/۶۸ و ضربیت آلفای کرونباخ کل مقیاس ۰/۹۲ به دست آمده است [۷]. ضربیت پایایی این مقیاس در پژوهش حاضر برای خرده‌مقیاس دنبال کردن امور عادی ۰/۶۰، واکنش هیجانی نسبت به تغییر تحمیل شده ۰/۵۸، تمرکز کوتاه‌مدت ۰/۷۴ و انعطاف‌ناپذیری شناختی ۰/۶۸ و کل مقیاس ۰/۸۰ به دست آمد.

پس از اخذ مجوزهای لازم و انتخاب نمونه‌ها، هدف پژوهش برای آنها تبیین شد و از ایشان درخواست شد که به صورت افرادی و با حضور در مرکز به پرسشنامه‌های جمعیت‌شناختی، مقیاس‌های

مجله طب انتظامی

پاییز ۱۳۹۶ - دوره ۶ - شماره ۳ - صفحات ۱۷۹-۱۸۷

نقش حس عاملیت و الکسی‌تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر در مصرف کنندگان مواد

بين مؤلفه‌های الکسی‌تایمیا فقط تمرکز بر تجارب بیرونی $\%40$ مقاومت در برابر تغییر را پیش‌بینی کرد ($F=13/53$; $p=0.001$). تبیین شد، از بين مؤلفه‌های حس عاملیت فقط بی اختیاری $\%30$ مقاومت در برابر تغییر را پیش‌بینی کرد ($F=2/51$; $p=0.13$) و مؤلفه‌های دشواری در تشخیص و توصیف احساسات قدرت پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر را نداشت ($F=0/05$; $p=0.76$). همچنین از

جدول ۱) میانگین و ضرایب همبستگی نمرات آزمودنی‌ها در هم يك از مؤلفه‌های حس عاملیت و مقاومت در برابر تغییر

	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	میانگین	زیرمقیاس
۱								22.06 ± 4.99	۱- بی تلاشی
۲							۱	21.40 ± 5.77	۲- بی اختیاری
۳					۱	-0.95	-0.80	18.32 ± 5.77	۳- امور عادی
۴					۱	0.38^{**}	-0.34^{**}	-0.20^{*}	۴- واکنش هیجانی
۵					۱	0.23^{**}	0.55^{**}	-0.19^{*}	۵- تمرکز کوتاه مدت
۶					۱	0.20^{*}	0.14	0.40^{**}	۶- انعطاف ناپذیری شناختی
۷					۰.۵۸**	0.74^{**}	0.73^{**}	0.80^{**}	۷- مقاومت در برابر تغییر

$p < 0.001^{**}$; $p < 0.05^{*}$

جدول ۲) میانگین و ضرایب همبستگی نمرات آزمودنی‌ها در هر يك از مؤلفه‌های الکسی‌تایمیا و مقاومت در برابر تغییر

	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	میانگین	مقیاس‌ها
۱								۱	79.39 ± 13.55	۱- الکسی‌تایمیا
۲								۱	0.94^{**}	۲- دشواری در تشخیص
۳								۱	0.80^{**}	۳- دشواری در توصیف
۴								۱	0.82^{**}	۴- تمرکز بر تجارب بیرونی
۵								۱	0.40^{**}	۵- امور عادی
۶								۱	0.38^{**}	۶- واکنش هیجانی
۷								۱	0.42^{**}	۷- تمرکز کوتاه مدت
۸								۱	0.20^{*}	۸- انعطاف ناپذیری شناختی
۹								۰.۵۸**	0.74^{**}	۹- مقاومت در برابر تغییر

$p < 0.001^{**}$; $p < 0.05^{*}$

در افراد معتقد عملت اجباری است و اجبار به صورت يك تمایل غیرقابل مقاومتی است که بر حس عاملیت فرد غلبه می کند [۱۸]. حس عاملیت نقش مهمی در چگونگی رویکرد و نگرش فرد به اهداف، وظایف و چالش‌ها دارد. اگر فردی به توانایی خود در انجام کارها اطمینان داشته باشد و ارزش شخصی بالایی را نیز برای انجام وظایف خود قائل باشد به احتمال زیاد درمان را ادامه می دهد. عواطف، تفکر و رفتار فرد در هر موقعیت به احساس توانایی شخص وابسته است [۱۲]. در موقعیت‌هایی که فرد نسبت به توانایی‌های خود اطمینان حاصل می کند، رفتار و شناخت و احساسات او کاملاً متفاوت از موقعیت‌هایی است که فرد در آن احساس عدم توانایی، امنیت یا فقدان صلاحیت می کند؛ نگرش‌ها، توانایی‌ها و مهارت‌های شناختی هر فرد، تشکیل دهنده چیزی است که سیستم خود (Self System) نامیده می شود [۱۴]. این سیستم در چگونگی درک ما از

بحث

در طول چند سال گذشته اگرچه محققان و متخصصین بالینی توجه فرازینده‌ای به مفهوم انگیش درمان و آمادگی برای تغییر مصرف کنندگان مواد و نقش آن در بهبودی از اعتیاد داشته‌اند؛ اما هنوز عوامل مهم مؤثر بر آن مورد مطالعه قرار نگرفته است [۳۵]. پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش حس عاملیت و الکسی‌تایمیا در پیش‌بینی مقاومت در برابر تغییر افراد مصرف کننده مواد انجام گرفت. نتایج ضرایب همبستگی نشان داد که مقاومت در برابر تغییر با مؤلفه بی اختیاری حس عاملیت رابطه منفی و معنادار داشت. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که از بین مؤلفه‌های حس عاملیت فقط مؤلفه بی اختیاری مقاومت در برابر تغییر را پیش‌بینی می کرد. این یافته‌ها با نتایج [۱۰، ۱۳، ۱۶-۱۹] همسو است و بیان می کنند که مصرف مواد

می توان گفت که وابستگی، اجتناب از تعامل با دیگران و رفتارهای سوسایی و تشریفاتی نیز که در اختلالات شخصیتی خوش C مشاهده می شود، ممکن است نقش میانجی در مقاومت در برابر تغییر افراد وابسته به مواد داشته باشند. همچنین این افراد معمولاً از هیجان های خود به عنوان داده استفاده می کنند تا رفتارهای خود را بازیینی و تعدیل نمایند، در صورت فقدان دستیابی به چنین اطلاعاتی که در افراد دارای صفت آلكسی تایمیا مشاهده می شود، توانایی خود نظارتی فرد آسیب می بیند و در چنین حالتی فرد معمولاً به صورت خودکار تمايل بیشتری به انجام همان اعمال قبلی خود خواهد داشت.

انتخاب مصرف کنندگان مواد که به مراکز ترک سریایی مراجعه کرده و همچنین ناتوانی در کنترل نوع ماده مصرفی، ۲ محدودیت عمدۀ مطالعه حاضر بود. پیشنهاد می شود در مطالعات آتی از مصرف کنندگانی که هنوز به مراکز ترک اعتیاد مراجعه نکرده اند نیز استفاده شود و همچنین با توجه به تغییرپذیری انگیزش ترک مصرف کنندگان مواد مختلف، پیشنهاد می شود مطالعات مشابه ای روی مصرف کنندگان صرف یک ماده معین انجام گیرد. با توجه به اهمیت نقش حس عاملیت و آلكسی تایمیا در پیش بینی مقاومت در برابر تغییر افراد معتاد، آموزش مهارت های تقویت کننده حس عاملیت و مدیریت هیجان به عنوان یک عامل مهم و کلیدی در ایجاد انگیزش، در کنار سایر روش های درمانی سوء مصرف و وابستگی به مواد به افراد معتاد پیشنهاد می شود.

نتیجه‌گیری

صرف کنندگان موادی که آلكسی تایمیای بالا و حس عاملیت پایین تری دارند در مقابل درمان اعتیاد مقاومت بیشتری از خود نشان می دهند و پیامدهای رفتاری اعتیاد خود را به میزان کمتری مورد بررسی قرار می دهند.

منابع

- 1- American Psychiatric Association. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®). Arlington: American Psychiatry Publication; 2013.
- 2- Zhan W, Smith SR, Warner LC, North F, Wilhelm S. Cigarette, alcohol, and marijuana use among adolescents in foster family homes. J Child Youth Serv Rev, 2016;69:151-7.
- 3- Momtazi S. Family and addiction. Zanjan: Mahdis; 2003. [Persian]
- 4- Tavakoli GH, Shojaeizadeh D, Mazloumi SR. Comparative study of factors associated with addiction withdrawal in clients referring to drug-stop clinics of

شرایط مختلف و چگونگی رفتار در واکنش به آنها، نقش عمدۀ ایفا می کند. خودکارآیی، بخش مهمی از این سیستم خود است. این اعتقاد عامل تعیین کننده تفکر، رفتار و احساس فرد است [۱۲]. انسان ها دارای نوعی نظام خودکتری و نیروی خودتنظیمی هستند که توسط آن نظام بر افکار، احساسات و رفتارهای خود کنترل دارند و بر سرنشست خود نقش تعیین کننده ای ایفا می کنند. کسانی که حس خودکارآمدی ضعیفی داشته باشند از کارهای چالش برانگیز اجتناب می کنند. بر روی ناکامی های شخصی و تایل منفی تمرکز می کنند. به سرعت اعتماد خود نسبت به قابلیتها و توانایی های شخصی شناسان را از دست می دهند. عقیده دارند که شرایط و ظایف مشکل، خارج از حد توانایی و قابلیت آنها است. از این رو این گونه افراد که حس عاملیت در آنها پایین است، اعتماد به نفس پایین تری دارند، این افراد چون در پیگیری اهداف درمان احساس درماندگی می کند، غالباً انتظار شکست دارند و تحمل بسیار کمی در برابر تغییرات و رویدادها نشان می دهند.

نتایج مطالعه حاضر نشان داد که مقاومت در برابر تغییر با نمره کلی آلكسی تایمیا و مؤلفه های دشواری در تشخیص و توصیف احساسات و تمرکز بر تجارب بیرونی رابطه مثبت و معناداری داشت. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد که از بین مؤلفه های آلكسی تایمیا تنها تمرکز بر تجارب بیرونی توان پیش بینی مقاومت در برابر تغییر را داشت که این یافته ها با نتایج [۲۶-۲۹] همسو است. آلكسی تایمیا یک ویژگی شناختی عاطفی است که فرد دارنده این صفت شخصیتی، در فهم و تنظیم هیجان های خود ناتوان است. زمانی که اطلاعات هیجانی نتوانند در فرآیند پردازش شناختی، ادراک و ارزشیابی گردد، بخش وسیعی از درون داده های که می توانند در گرفتن تصمیمات مناسب بکار گرفته شوند، از دست می رود. از سوی دیگر، از آنجا که آلكسی تایمیا شامل تخریب ۳ حوزه بازشناسی، پردازش و ابراز احساسات است، کاهش ابراز هیجانات اساساً یافانگر نوعی فقدان یا بد تنظیمی هیجانی است. به همین صورت آسیب در ظرفیت های پردازش هیجانی ممکن است یک عامل خطر احتمالی برای انواع مشکلات اعتیادی باشد. افراد مبتلا به آلكسی تایمیا ممکن است در تلاش برای رهایی از احساسات منفی خود از طریق اعمالی چون خوردن و مصرف داروهای محرك واکنش نشان دهند [۳۶]. این افراد از الکل و داروها برای مقابله با استرس و یا بهبود عملکرد بین شخصی استفاده می کنند که احتمالاً می تواند افزایش شدت اختلال های مصرف مواد را در افراد آلكسی تایمیا تبیین کند [۲۷]. آلكسی تایمیا در نمونه های مصرف کننده مواد با ویژگی های شخصیتی خوش C که شامل اختلالات شخصیت وابسته، اجتنابی و سوسایی - جبری است، ارتباط نزدیکی دارد تا جایی که به عنوان یکی از عوامل اصلی این اختلالات مطرح شده است [۳۷]. بنابراین

- clinical and non-clinical samples. *Iran J Med Sci.* 2015;33(1):1-6.
- 22- Birt MA, Sandor V, Vaida A, Birt ME. Alexithymia, a risk factor in alcohol addiction? A brief research report on Romanian population. *J Evid-Based Psychother.* 2008;8(2):217.
- 23- Thorberg FA, Young RM, Sullivan KA, Lyvers M. Alexithymia and alcohol use disorders: a critical review. *J Addict Behav.* 2009;34(3):237-45.
- 24- de Haan HA, Joosten EA, de Haan L, Schellekens AF, Buitelaar JK, et al. History of alcoholism relates to alexithymia in substance use disorder patients. *J Compr Psychiatr.* 2013;54(7):911-7.
- 25- Stasiewicz PR, Bradizza CM, Gudleski GD, Coffey SF, Schlauch RC, et al. The relationship of alexithymia to emotional dysregulation within an alcohol dependent treatment sample. *J Addict Behav.* 2012;37(4):469-76.
- 26- Berking M, Margraf M, Ebert D, Wupperman P, Hofmann SG, et al. Deficits in emotion-regulation skills predict alcohol use during and after cognitive-behavioral therapy for alcohol dependence. *J Consult Clin Psychol.* 2011;79(3):307-15.
- 27- Thorberg FA, Young RM, Sullivan KA, Lyvers M, Connor JP, et al. Alexithymia, craving and attachment in a heavy drinking population. *J Addict Behav.* 2011;36(4):427-30.
- 28- Thorberg FA, Young RM, Sullivan KA, Lyvers M, Hurst CP, et al. A longitudinal mediational study on the stability of alexithymia among alcohol-dependent outpatients in cognitive-behavioral therapy. *J Psychol Addict Behav.* 2016;30(1):64.
- 29- Pombo S, Félix da Costa N, Ismail F, Cardoso JM, Figueira ML. Alexithymia and alcohol dependence: Do different subtypes manifest different emotion regulations?. *J Addict Res Theory.* 2015;23(3):187-95.
- 30- Oreg S, Vakola M, Armenakis A, Bozionelos N, Gonza'lez L, Hrebickova M, et al. Dispositional Resistance to Change:Measurement Equivalence and the Link to Personal Values Across 17 Nations. *J Applied Psychol* 2008;93(4): 935-44.
- 31- Müller J, Alpers GW, Reim N. Abnormal attentional bias in alexithymia. *J Psychosom Res.* 2004;56(6):617.
- 32- Polito V, Barnier AJ, Woody EZ. Developing the Sense of Agency Rating Scale (SOARS): an empirical measure of agency disruption in hypnosis. *J Conscious Cogn.* 2013;22(3):684-96.
- 33- Bagby RM, Parker JD, Taylor GJ. The twenty-item Toronto Alexithymia Scale—I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *J Psychosom Res.* 1994;38(1):23-32.
- 34- Shahgholian M, Moradi A, Kafee M. Relationship of alexithymia with emotional expression styles and general health among university students. *Iran J Psychiatr Clin Psychol.* 2007;13(3):238-48.
- 35- Basharpour S. Structural Relationship Patterns Deviation Characteristics of Personality, Risk Perception and Treatment Motivation in Substance-abusing Patients. *J Psychosom Res.* 2012;73(4):451-6.
- northern Khorasan 2007. *J Ilam Univ Med Sci*. 2009;17(2):32-43. [Persian]
- 5- Simpson DD, Joe GW, Knight K, Rowan-Szal GA, Gray JS. Texas Christian University (TCU) short forms for assessing client needs and functioning in addiction treatment. *J Offender Rehabil.* 2012;51(1-2):34-56.
- 6- Nosyk B, Geller J, Guh DP, Oviedo-Joekes E, Brissette S, et al. The effect of motivational status on treatment outcome in the North American Opiate Medication Initiative (NAOMI) study. *J Drug Alcohol Depend.* 2010;111(1):161-5.
- 7- Oreg S. Resistance to change: Developing an individual differences measure. *J Appl Psychol.* 2003;88(4):680.
- 8- Esfahani PM. Reducing resistance to change by applying Theory of Constraints. Third International Conference on Management, Tehran. 2005:1-16.
- 9- Bjork JM, Hommer DW, Grant SJ, Danube C. Impulsivity in abstinent alcohol-dependent patients: relation to control subjects and type 1-/type 2-like traits. *J Alcohol.* 2004;34(2):133-50.
- 10- Haggard P, Tsakiris M. The experience of agency feelings, judgments, and responsibility. *J Curr Dir Psychol Sci.* 2009;18(4):242-6.
- 11- Friston K. Prediction, perception and agency. *Int J Psychophysiol.* 2012;83(2):248-52.
- 12- Bandura A. Human agency in social cognitive theory. *Am J Psychol.* 1989;44(9):1175-84.
- 13- Levy N. Addiction as a disorder of belief. *J Biol Philos.* 2014;29(3):337-55.
- 14- Bandura A. Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning. *J Educ Psychol.* 1993;85(2):117-48.
- 15- Velasquez M, Maurer GG, Crouch C, DiClemente CC. Group treatment for substance abuse: A stages-of-change therapy manual. Ziauddini H, Hosseini Fard M, Nocani M, Tofani K, translators. Tehran: Arjmand; 2013. [Persian]
- 16- Burleson JA, Kaminer Y. Self-efficacy as a predictor of treatment outcome in adolescent substance use disorders. *J Addict Behav.* 2005;30(9):1751-64.
- 17- Coon GM, Pena D, Illich PA. Self-efficacy and substance abuse: Assessment using a brief phone interview. *J Subst Abus Treat.* 1998;15(5):385-91.
- 18- Elfeddali I, Bolman C, Candel MJ, Wiers RW, De Vries H. The role of self efficacy, recovery self efficacy, and preparatory planning in predicting short term smoking relapse. *Br J Health Psychol.* 2012;17(1):185-201.
- 19- Clyde M, Tulloch H, Reid R, Els C, Pipe A. Task and barrier self-efficacy among treatment-seeking smokers with current, past or no psychiatric diagnosis. *J Addict Behav.* 2015;46:65-9.
- 20- Sifneos PE. The prevalence of 'alexithymic' characteristics in psychosomatic patients. *J Psychother Psychosom.* 1973;22(2-6):255-62.
- 21- Besharat MA. Psychometric characteristics of Persian version of the Toronto alexithymia scale-20 in

Journal of Police Medicine

Autumn 2017; Vol. 6, No. 3: 179-187

37- Lysaker PH, Olesek K, Buck K, Leonhardt BL, Vohs J, Ringer J, et al. Metacognitive mastery moderates the relationship of alexithymia with cluster C personality disorder traits in adults with substance use disorders. *Addict Behav* 2014;39(3):558-61.

Related Persons: Mediating Risk Perception. *J Res Addict*. 2015;9(35):100-17. [Persian]

36- Taylor GJ, Bagby RM, Parker JD. Disorders of affect regulation: Alexithymia in medical and psychiatric illness. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press; 1999.